

TOPONÍMIA DELS POBLES VALENCIANS

PEGO

LA MARINA ALTA

ACADÈ
MIAVA
LENCI
ANADE
LALLE
NGUA

AJUNTAMENT
DE PEGO

INSTITUT CARTOGRÀFIC VALENCIÀ

ACADÈMIA VALENCIANA DE LA LLENGUA
SECCIÓ D'ONOMÀSTICA

COORDINACIÓ I GESTIÓ
Unitat de Recursos Lingüísticotècnics

RECULL I TEXT
Moisés Selfa Sastre
amb la col·laboració de Joan Miquel Almela Cots

GRAFISME
Esperança Martínez Molina

© Acadèmia Valenciana de la Llengua

Col·lecció: Onomàstica
Sèrie: Toponímia dels Pobles Valencians
Pego, 189

Editat per: Publicacions de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua
Av. de la Constitució, 284
46019 València
Tel.: 96 387 40 23
Adreça electrònica: avl@gva.es

Amb la col·laboració de l'Ajuntament de Pego

ISBN: 978-84-482-6019-4
Depòsit legal: V-1393-2015
Impressió: LAIMPRESA CG
www.laimprentacg.com

PEGO

La baronia de Pego està ubicada en una zona formada per un conjunt de valls que reben el mateix nom: les valls de Pego. Estes valls se situen dins de la comarca de la Marina Alta, en els extrems del Sistema Prebètic valencià extern i al sud del golf de València. El terme municipal de Pego té una extensió de 52 km², amb tres sectors ben definits: el muntanyenc, el raiguer i la marjal. El sector muntanyenc està format pels contraforts de la serra de Segària i la serra del Migdia, segueix al sud per l'ombria de Bodoix i culmina al sud-oest amb la serra de Mostalla (359 m). El raiguer oscil·la entre els cinc i els huitanta metres d'altura, i limita amb la marjal, conjunt de terres compartides amb els termes d'Oliva i de Dénia. La riquesa hídrica prové de l'acumulació de l'aigua de pluja, que dona lloc al naixement dels rius del Bullent i dels Racons, i de les basses de Sineu i Rupais. Pego té actualment 10.957 habitants.

La marjal de Pego i Oliva és un mar interior format pel cabal dels rius del Bullent i dels Racons. Com que el nivell d'estos rius és el mateix que el del mar, tenen dificultats per a desembocar, de manera que es forma un cabal que embassa la zona i la convertix en un ecosistema peculiar i en un camp de producció d'arròs.

Si bé en època musulmana ja es va començar a explotar la zona, va ser durant el primer terç del segle passat quan es va arribar a la màxima expansió d'este cultiu. Ací es van arribar a conrear fins a 900 hectàrees d'arròs, però a partir dels anys seixanta va començar la decadència d'este cultiu.

Actualment la riquesa econòmica de Pego prové de l'agricultura de regadiu. En els anys cinquanta va desaparèixer bona part del bestiar de treball, i amb la mecanització i l'increment de les dotacions d'aigua gràcies als nombrosos pous de reg va canviar radicalment l'agricultura de Pego. Hui el cultiu més important és el dels cítrics, que ocupa 1.664 hectàrees. És significatiu l'increment constant de la quantitat d'arbres fruiters.

Pel que fa a la història de Pego, cal assenyalar que hi ha dades d'assentaments humans en molts indrets de la nostra vall ja en temps prehistòrics. Carmel Giner Bolufer destaca, en l'obra *Estudios del Valle de Pego*, els llocs del Castellar, la muntanyeta de Benirrames i el tossal del Moro, en la serra de Segària, i els alts del Xillibre i de Pasqual, on s'han trobat habitatges i instruments que pertanyien a l'home prehistòric i també peces de terrisseria ibèrica. En el paratge o zona muntanyenca del Bullentó hi ha dos turons paral·lels, prop de Penyalba, on s'han trobat restes de murs ciclopis de pedra seca d'una grandària considerable.

És notable la necròpolis o cementeri que hi hagué en la zona de Benirrames, concretament en un turonet situat entre esta partida i el riu del Bullent. En este mateix indret hi ha una cova gran que sembla haver estat habitada per pescadors primitius, la cova Mamella. Davant d'esta cova s'han descobert sepultures de forma circular d'uns dos metres d'alçària tallades sobre la roca. Les cambres sepulcralcs trobades pareixen ibèriques pels materials i els caràcters que presenten.

Un altre lloc de gran interés arqueològic és la zona de la Bastida, on hi ha restes de murs de pedra seca de gran espessor que transversalment tanquen el pas cap a l'interior. Allí s'han trobat depòsits d'aigua tallats sobre la roca i restes d'antics habitatges amb ferramentes pròpies de l'home prehistòric: destrals i, sobretot, atifells. Paral·lelament, les dos coves que s'ubiquen en este paratge són un testimoni més de l'habitatge de l'home prehistòric, especialment la cova del Sapet, on s'han localitzat grans depòsits de cendra, trossos de ceràmica, destrals paleolítiques i neolítiques, fang d'època fenícia i grega i diverses monedes romanes.

De l'època romana sabem que els assentaments començaren en la zona plana del municipi. D'esta etapa són les làpides romanes descobertes en el Massil de Camatxo i en el pujol d'Almela, on, a més a més, s'ha trobat una àmfora i una urna cinerària de la mateixa època.

Durant l'època islàmica, l'esplendor de Pego coincidix amb la constitució de Dénia com a regne de taifa. D'esta etapa hi ha constància d'un bon nombre d'assentaments que hui donen nom a diverses partides: Atzaila, Benigànim, Favara, Benumeia, Benisuleima, Rupais...

L'any 1244 el rei Jaume I va ocupar Pego i el seu territori gràcies a un pacte amb Al-Azraq, que es va quedar a viure-hi. En 1263, després de la revolta promoguda per Al-Azraq, en què va vèncer el rei, es va concedir el senyoriu de Pego a l'infant Pere, i este, per carta de poblament de 1279, va repoblar el terme amb famílies vingudes de Barcelona. L'any 1300 es va concedir el senyoriu a Constança d'Aragó, que havia sigut emperadriu de Grècia. Quan esta va morir, l'any 1307, el domini del senyoriu va passar a la reina Blanca d'Anjou i d'Hongria. En 1322, el rei Jaume II va concedir el senyoriu de Pego al seu fill, l'infant Pere d'Aragó i d'Anjou. La baronia va passar, ja fora del patrimoni reial, als Cardona i, posteriorment, als Vilanova, Centelles, Borja, Pimentel i Téllez Girón, que posseïen el ducat de Gandia. Precisament el fet que la baronia estiguera en mans dels ducs de Gandia impedí, durant la Guerra de Successió, que Pego es pronunciara a favor de l'arxiduc Carles, com volia el poble, i, per contra, va continuar sent fidel a Felip V.

ELEMENTS FÍSICS

Orografia

Alt de Pasqual
Bodoix
Cabal de Pego
Cabal de Sagra
Coscoll Llarg
Cova de Castelló
Cova de l'Ase
Cova de Sant Joan
Cova de Simó
Cova de Tarcó
Cova del Sapet
Cova Mamella
Cova Negra
el Carritxar
el Massil de Camatxo
el Xical
el Xillibre
els Cristalls de Montnegre
Foia Roja
l'Ullastre
la Creu
Lloma de Perdigó
Lloma de Peres
Lloma del Mig
Llomes del Barranc del Rall
Montnegre
Muntanyeta Verda
Ombria de Bodoix
Ombria de la Canal
Ombria de Mostalla
Ombria del Moro
Penya de Mascó
Penya del Migdia
Penya Roja
Pla de Cambrils
Pla de l'Arrier
Pla de la Mançanera
Pla de la Mata
Pla de Molló
Pla de Tarcó
Pla del Castelló
Pla del Caülar
Pla del Tossal del Moro
Pla del Xocolater
Port de les Aigües
Port de Sagra
Pujol d'Almela
Replanell de les Monges
Serra de Mostalla
Serra de Segària
Serra del Cavall (o del Migdia)
Solana de la Canal
Tossal de Cassabó
Tossal del Bullentó
Tossal del Moro
Tossal Ras
Tossal Roig
Tossalet de la Boticariera
Tossalet de les Mondes

Hidrografia natural

Barranc de Benigànim
Barranc de Castelló
Barranc de la Canal
Barranc de la Canya
Barranc de les Coves
Barranc de Mostalla

Barranc de Quintanilla
Barranc de Rupais
Barranc del Carritxar
Barranc del Rall
Bassa de Rupais
Bassa de Sineu

els Abiats
Gola de les Tanques
Gola del Bullentó
Junces
Riu del Bullent
Riu del Molinell (o dels Racons)

Hidrografia artificial

Aigües Potables de Pego
Canal del Barranquet
Canal del Regalatxo
les Fontetes
Motor de Frontera
Motor de Jesús Beneito
Motor de la Ballestera
Motor de la Viuda
Motor de Pataca
Motor de Sant Agustí

Motor de Sant Josep
Motor de Server
Motor de Torres
Motor de Vidal
Motor del Sevillà
Motor del Xocolater
Séquia de les Tanques
Séquia del Bullentó
Séquia del Riu de Baix

PARTIDES I PARATGES

Partides i paratges

Ambra
Atzaïlla
Atzubeia
Benigànim
Benirrames
Benisuleima
Benituba
Benixats
Benumeia
Castelló
Costarrèbies
Cotes
el Burjó
el Calvari
el Camp
el Colomer

el Mas
el Murtar
el Pinaret de la Palla
el Racó
el Riu de Baix
els Balats
els Barrancs
els Cabeçols
els Cantalars
els Canyarets
els Estalons
els Estepars
els Magraners
els Ports
els Pujols
els Racons

els Rombins
els Segamans
els Sorells
els Tamarits
els Vaporets
Favares
Gaià
Giratei
l'Horta
la Font de la Creu
la Fonteta de Sant Joan
la Sort de l'Amerador
la Sort del Bullentó
la Sort dels Closa
les Comes
les Coves
les Davallades
les Ferrònimes
les Junqueres
les Mallades
les Marjals Majors

les Mitjanes
les Mondes
les Planes
les Séquies
les Socarrades
les Sorts dels Olivars
les Sorts dels Sorells
les Tanques
les Verdales
Penyalba
Potastem
Racó de Botja
Racó de Pasqual
Racó dels Llidoners
Racó dels Xops
Rupais
Salamona
Sant Antoni
Sant Joan
Sant Sebastià

PRESENCIA HUMANA

Poblament

Casa d'Abat
Casa d'Àlvaro
Casa d'Àmbra
Casa d'Atzeneta
Casa de Ballester
Casa de Ballestera
Casa de Benigànim
Casa de Guinda
Casa de Jesús Beneito
Casa de Joaquim l'Agre
Casa de la Closa
Casa de Marcots
Casa de Sant Joan
Casa de Server

Casella dels Peons
Corral de Cataplau
Corral de Joaquim l'Agre
Corral de la Carrasca
Corral de la Figuera
Corral de la Mata
Corral de la Neu
Corral de Rata
Corral del Maiorasgo
Corral del Xocolater
Pego
Riurau
Urbanització Montpego

Vies de comunicació

Camí de Castelló
Camí de Cotes
Camí de les Tanques
Camí de les Verdales
Camí de Sant Antoni
Camí del Bullentó
Camí del Calvari al Xillibre
Camí del Camp de Tir
Camí del Carritxar
Camí del Murtar
Camí dels Cabeçols
Camí dels Rombins
Camí Vell de Pego a l'Atzúbia

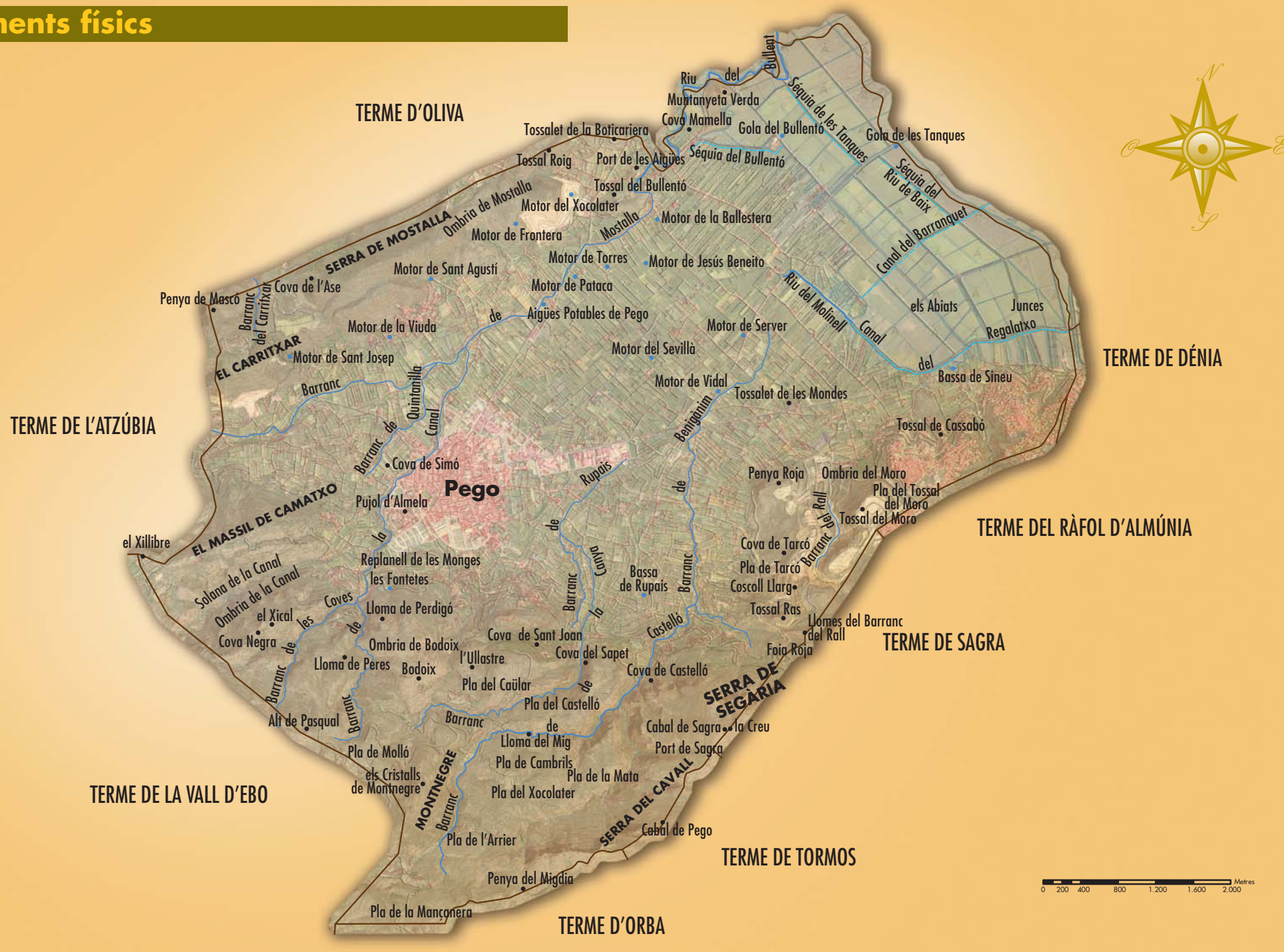
Camí Vell de Pego a Oliva
Carretera d'Oliva
Carretera de l'Atzúbia
Carretera de la Vall d'Ebo
Carretera de Sagra
Carretera del Mar
Carretera del Ràfol
Carretera dels Marells
Carretera dels Poblets
Pont de l'Horta
Pont de la Desgràcia
Pont de Quintanilla

Altres llocs d'interés

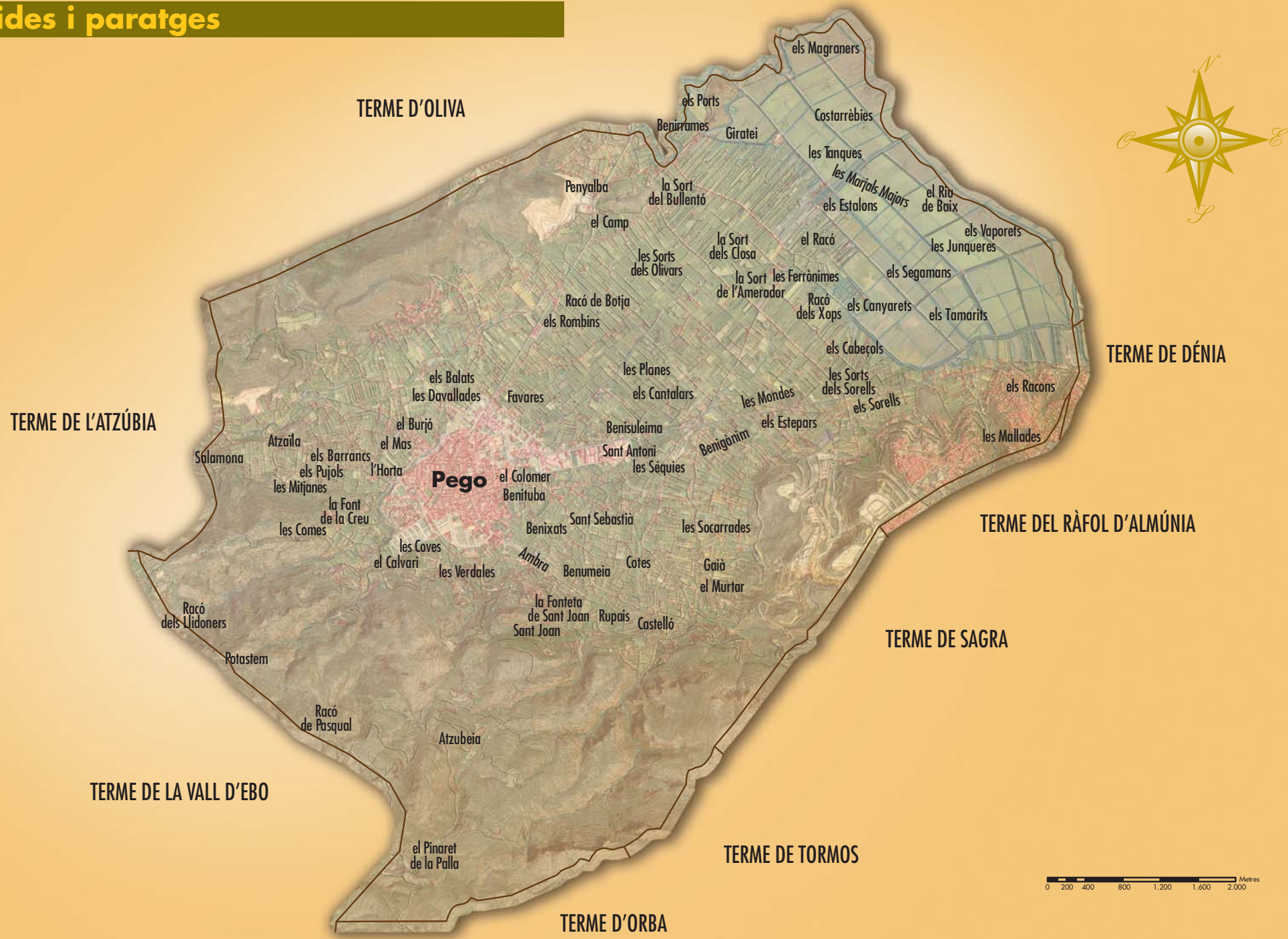
Camp de Tir
Castell d'Ambra
Cementeri
Convent Franciscà
Creu de Mostalla
el Calvari
el Rajolar
Ermita de Sant Antoni
Ermita de Sant Joan
Ermita de Sant Joaquim
Ermita de Sant Sebastià

la Bastida
Molí del Curro
Panteó de Sala
Parc Natural de la Marjal de
Pego i Oliva
Pedrera
Polígon Industrial de Pego
Refugi de la Figuereta
Venta de Catalina
Venta de Margall

Elements físics

Partides i paratges

Presència humana

